

Sosnowiec, 30.06.2021

Dr hab. Małgorzata Koszembar-Wiklik, prof. PŚ
Politechnika Śląska

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pana Konrada Ciesiołkiewicza

***Pt. Podmiotowość komunikacyjna i funkcjonowania Rady Dialogu
Społecznego w mediatyzowanej sferze publicznej w latach 2015-2019***

Opinia ogólna i struktura pracy

Temat podjęty przez Pana Konrada Ciesiołkiewicza jest istotnym a jeszcze stosunkowo słabo zbadanym obszarem na gruncie polskim. Celem pracy uczynił Autor nakreślenie funkcji pełnionych przez instytucje dialogu społecznego.

Praca liczy 362 strony wraz z załącznikami, bibliografią i wykazem tabel i rycin. Dysertacja składa się z czterech rozdziałów w tym trzech rozdziałów teoretycznych oraz rozdziału badawczego, wstępu oraz wniosków i podsumowania. Na początku pracy zamieścił autor dosyć obszerne streszczenie wraz ze słowami kluczowymi w języku polskim i angielskim. We wstępie autor dokonuje wprowadzenia w problematykę pracy, przedstawia przedmiot rozprawy, formułuje hipotezy badawcze - hipotezę główną oraz cztery hipotezy szczegółowe oraz opisuje strukturę pracy. Trzy pierwsze rozdziały stanowią rozdziały teoretyczne, w których przeanalizował autor najważniejsze zagadnienia dialogu społecznego, historii powstania i rozwoju instytucjonalnego dialogu społecznego, podmiotowości, mediatyzacji, mediom własnym organizacji i aspektom komunikacyjnym. Rozdział czwarty jest rozdziałem badawczym, w którym autor prezentuje wyniki badań własnych dokonanych różnymi metodami. W pracy zauważalna jest proporcjonalność poszczególnych rozdziałów, jednak występuje dysproporcja części teoretycznej, która jest bardzo rozbudowana (część teoretyczna mieści się na 223 stronach) i badawczej (80 stron). W aneksie znajdują się dwa załączniki - zestaw źródeł, które były poddane badaniu za pomocą programu Jasnopis oraz scenariusze wywiadów pogłębionych. W bibliografii ujęte jest 475 pozycji. Doktorant dokonuje przeglądu literatury polskiej i angielskojęzycznej, wykorzystana literatura jest adekwatna do analizowanego tematu. Widać w pracy dbałość o formalną i redakcyjną stronę

tekstu. Dosyć nietypowa w pracy jest numeracja przypisów – brak numeracji ciągłej, w każdym rozdziale przypisy zaczynają się od początku czyli od 1. Dysertacja napisana jest językiem naukowym z wykorzystaniem nomenklatury charakterystycznej dla dyscypliny naukowej, w której Autor składa pracę.

Ocena merytoryczna

Rozdział I

W rozdziale pierwszym zatytułowanym: „Idea dialogu społecznego i jej znaczenie w systemie politycznym” wskazuje Autor na różny sposób definiowania *dialogu*. Problematyka *dialogu* zarysowana jest w kilku ujęciach - filozoficznym jako spotkania osób, komunikacyjnym jako dyskursu, społecznym jako metody rozwiązywania konfliktów, organizacyjnym jako narzędzia komunikowania się organizacji z otoczeniem oraz w ujęciu psychologii społecznej jako techniki wpływu. Charakterystykę poszczególnych ujęć autor ujmuje w postaci ryciny (1.2., s. 38) co stanowi przejrzyste podsumowanie różnych perspektyw patrzenia na dialog. W zarysowanym tle ideowo-historycznym dialogu społecznego Autor sięga do XIX wieku i idei korporatyzmu oraz typologii ustrojów gospodarczych dokonywanych wg różnych kryteriów. Łącząc typy ustrojów z zagadnieniem dialogu społecznego wskazał Doktorant na te modele, które sprzyjają rozwojowi dialogu społecznego. W punkcie 1.3. Autor definiuje dialog społeczny, podaje warunki niezbędne do istnienia jakościowego dialogu społecznego, jego formy oraz cele dialogu. Analizuje również czym jest dialog obywatelski, techniki w odniesieniu do tego typu dialogu oraz przedstawia zasady efektywnych konsultacji społecznych. Rozdział kończą rozważania nad kapitałem społecznym i różnym jego definiowaniu oraz problemie zaufania (punkt 1.6.). Poruszenie tej kwestii jest istotne, gdyż poziom kapitału i zaufania społecznego warunkuje w dużej mierze jakość dialogu. Autor deklaruje, iż do dalszych rozważań nad dialogiem społecznym przyjmuje „twarde” rozumienie kapitału. W całym rozdziale występują tabele i ryciny stanowiące dobre zobrazowanie i podsumowanie rozważań Autora, pozwala to jednocześnie na łatwiejsze przyswojenie treści. Rozdział ten jest logicznie ułożony, stanowi dobry przegląd literatury. Uważam jedynie, iż punkt 1.5. „Dialog społeczny w Unii Europejskiej”, w którym Autor analizuje model społeczno-gospodarczy EMS (Europejski Model Społeczny), bardziej pasowałby do rozdziału kolejnego, jako punkt wyjścia i tło do rozważań nad dialogiem społecznym w Polsce.

Rozdział 2

Rozdział zatytułowany „Dialog społeczny w Polsce” pokazuje rolę związku NSZZ „Solidarność” w zapoczątkowaniu wolnościowych przemian w Polsce. Autor przedstawia odniesienia

historyczne do strajków, prac programowych oraz dosyć szczegółowo prezentuje wybrane tezy programowe oraz działania NSZZ „Solidarność”. Tezy i niezbędne działania ujął autor w tabeli, która jest syntezą analizy literaturowej stanowiącą ciekawe opracowanie własne autora. Jako przykład pokojowego dialogu społecznego podaje Doktorant obrady Okrągłego Stołu, opisując strukturę i konsekwencje tych negocjacji, a także czynniki sukces. W punkcie 2.2. Autor opisuje przemiany społeczno-ekonomiczne Polski po 1989 roku, szczególnie koncentruje się na rozwoju przedsiębiorczości. Następnie Autor pokazuje drogi poszukiwania wizji i modelu państwa polskiego, na rysunku obrazuje polski model kapitalizmu pod względem zbiorowych stosunków pracy i dialogu partnerów społecznych. W punkcie kolejnym autor powraca do kwestii kapitału społecznego poruszanego w rozdziale wcześniejszym. Doktorant analizuje problemy niskiego zaufania społecznego w społeczeństwie polskim. Prezentuje różne badania dotyczące zaufania społecznego w ujęciu uogólnionym (rozumianym jako zaufania do większości ludzi), zaufania do instytucji życia publicznego a także badania dotyczące zaangażowania społecznego. Po zarysowaniu problemów Autor przechodzi do zaprezentowania teorii, które wyjaśniają wysoki stopień nieufności w Polsce – teorii traumy społeczno kulturowej (traumy transformacji), teorii „społecznego darwinizmu” oraz koncepcji kodów kulturowych, zwraca też uwagę na wymiar kultury jakim jest indywidualizm. Ta część stanowi ciekawy aspekt, zwraca uwagę na problemy, które tworzą barierę i obniżają skuteczność i zaangażowanie w dialog społeczny.

W punkcie 2.4. Doktorant odnosi się do rozwoju instytucji dialogu społecznego w ujęciu historycznym zaczynając od dynamicznego okresu międzywojennego. Autor zwraca uwagę na najważniejsze powstające w tym okresie instytucje, które stabilizowały relacje pracownicze oraz łagodziły konflikty między trzema stronami – pracownikami, pracodawcami i państwem. Kolejnymi okresami, który poddaje Doktorant zwięzłemu opisowi dotyczy lat powojennych do 1989 roku oraz lat 1994-2001. Więcej miejsca poświęca Autor etapowi rozwoju Komisji ds. Społeczno-Gospodarczych w latach 2001-2015 roku podkreślając pozytywny charakter i wpływ na budowania dialogu społecznego Trójstronnej Komisji. Wskazuje również bariery dla rozwoju dialogu jakie w tym okresie wystąpiły. Podsumowaniem tej części rozważań jest wskazanie na aktualne problemy politycznego kontekstu kadencji w latach 2015-2019. Opisując aktualną sytuację polityczną Autor wskazuje na polaryzację polityczną, występowanie konfliktu społecznego w Polsce oraz opisuje postać lidera Prawa i Sprawiedliwości. Pytanie czy potrzebna była, aż tak szczegółowa analiza, odnosi się wrażenie, iż niektóre informacje nic nie wnoszą z punktu widzenia tematu pracy. Jednak autor umiejętnie łączy opisywane aspekty. W punkcie 2.6. autor podejmuje kwestię funkcjonowania Rady Dialogu Społecznego (RDS). Podaje zakres zadań oraz sposób funkcjonowania RDS odwołując się do Ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. o

Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego. Kolejno Doktorant charakteryzuje partnerów społecznych uczestniczących w pracach RDS. Na rysunku (s. 153) prezentuje strukturę zespołów RDS, co w sposób przejrzysty pokazuje podział zespołów wg obszarów którymi się zajmują. Podsumowując dyskurs publiczny na temat funkcjonowania RDS, powołując się na wypowiedzi przewodniczącego NSZZ „Solidarność” oraz pracodawców, zauważa Autor, iż nie zawsze społeczna rola tej instytucji jest właściwie doceniana. Zauważa również, iż jednym z problemów jest skład RDS oraz rotacja na stanowisku przewodniczącego RDS. Rozdział stanowi kompendium wiedzy dotyczącej najnowszej historii, transformacji ustrojowej, roli NSZZ „Solidarność” oraz obecnego systemu politycznego w kształtowaniu warunków dialogu społecznego. Wszystkie te aspekty wpływają na kształt dialogu w obecnej rzeczywistości.

Rozdział 3

W rozdziale „Mediokracja jako wyraz zmiediatyzowanej sfery publicznej” autor wskazuje na klasyfikację procesów komunikowania oraz rozważa te aspekty komunikowania, które są obecne w sferze publicznej – komunikowanie polityczne oraz publiczne. Autor odwołuje się do koncepcji nowych mediów. Jako jeden z wyróżników nowych mediów traktuje możliwość samodzielnego tworzenia i rozprzestrzeniania treści przez użytkowników (UGC s. 171.) Stwierdza, iż „ w jakimś sensie UGC spełnia również socjologiczne kryterium *prosumenta*”. Brakło dookreślenia co autor rozumie pod pojęciem „w jakimś sensie” i co oznacza *prosument* w ujęciu socjologicznym. Sporo miejsca poświęca autor pojęciu mediatyzacji oraz paradygmatom mediatyzacji, w szczególności odnosząc mediatyzację do sfery publicznej. Przedstawia różne koncepcje mediatyzacji oraz zmiany jakie zaszły w sferze publicznej w jej wyniku. W odniesieniach do literatury brakło mi takich autorów jak A. Hess (np. *Mediatyzacja organizacji pozarządowych w procesie komunikacji politycznej* (2014) czy *Społeczni uczestnicy medialnego dyskursu politycznego w Polsce. Mediatyzacja i strategie komunikacyjne organizacji pozarządowych* (2013)) czy A. Adamski (*Człowiek zmiediatyzowany* (2017) czy *Media w analogowym i cyfrowym świecie* (2012)).

W rozdziale autor odwołuje się do koncepcji habitusu P. Bourdie oraz za M. Molędą-Zdziech pokazuje komponenty oraz kompetencje składające się na szeroko rozumiany habitus medialny. Autor wiąże proces rozwoju nowych mediów z fazami rozwoju public relations odwołując się do modelu Gruniga i Hunta, który jak zauważa autor na gruncie polskim przywołuje J. Olędzki. Brakło tutaj przypisu, który mógłby wskazać na możliwe źródło pogłębienia wiedzy na te temat. W podrozdziale – „Nowe formy demokracji” Doktorant zwraca uwagę na wpływ mediów i „władzę” mediów odnosząc się do takich autorów jak T. Goban-Klas, L. Grossman oraz pośrednio do P. Levinsona czy M. McLuhana. Wartościowe

byłoby tutaj bezpośrednio odniesienie się do pracy McLuhana, autor jedynie korzysta z jego teorii w formie zapośredniczonej od innych autorów. Przedstawiony został dynamiczny model demokracji medialnej S. Michalczyka oraz polityki medialnej E. Castellsa. Podrozdział ten kończy autor podsumowaniem łączącym ten podpunkt z zagadnieniami poruszonymi w rozdziałach wcześniejszych. Pokazuje to, iż autor umie dokonać syntezy określając połączenia i wpływ wzajemny poruszanych zagadnień. Punkcie 3.2. Autor definiuje pojęcie podmiotowości oraz podmiotowości komunikacyjnej, które są bardzo istotne z punktu widzenia tematu pracy (ten temat powinien być poruszony nieco wcześniej i trochę szerzej). W rozważaniach nad podmiotowością Doktorant odwołuje się do koncepcji racjonalności komunikacyjnej Habermasa jak również do badań na gruncie polskim, przede wszystkim do P. Szostok, która odnosi kategorię podmiotowości komunikacyjnej do samorządu terytorialnego. Na tej podstawie Autor dokonuje syntetycznego zestawienia elementów składowych podmiotowości komunikacyjnej samorządu terytorialnego – tabela 3.3. oraz graficznie prezentuje proces budowania podmiotowości komunikacyjnej – rycina 3.6.. Dalej podsumowując rozważania wskazuje na cechy podmiotowości komunikacyjnej (s. 201). Zabrakło mi w tym punkcie kilku pozycji np. K. Wielecki - Podmiotowość w dobie kryzysu postindustrializmu. Między indywidualizmem a kolektywizmem (2003); O. Urban - Podmiotowość jednostki ludzkiej jako przedmiot badań nauk humanistycznych (2008); I. Ul - Podmiotowość i wolność w refleksji socjologicznej (1991); J. Lipiec - Wolność i podmiotowość człowieka (1997); I. Fiut - Granice podmiotowości człowieka (1998). Jednak zdając sobie sprawę z szerokości poruszanych zagadnień i bogactwa literatury, nie jest to istotne uchybienie. Autor nawiązuje również do znaczenia mediów opartych na internecie oraz podaje przykłady wykorzystania zasobów sieciowych w akcjach obywatelskich protestów. Kolejny podpunkt 3.2.4. poświęcony jest mediom własnym organizacji – ich charakterystyce i klasyfikacji. Porównanie stron internetowych i blogów (Tabela 3.5) oparte jest na bardzo starej literaturze, kiedy blogi dopiero się rozwijały. Punkt 3.3. dotyczy thin-tanków ich specyfiki i funkcji w tym również na gruncie polskim (warto było sięgnąć po pozycję A. Hess - Polskie think tanki jako społeczni uczestnicy dyskursu politycznego (2013)). W końcowej części rozdziału Doktorant definiuje wizerunek i reputację oraz wskazuje na wpływu mediów na reputację. Ostatni punkt 3.5.2 – *Media własne instytucji publicznych*, w którym Autor prezentuje w tabelarycznej formie wybrane instytucje publiczne i wykorzystywane przez nie portale społecznościowe, można było umieścić wcześniej przy punkcie dotyczącym mediów własnych.

Rozdział 4

Rozdział czwarty „Analiza wyników badań jakościowych i ilościowych” stanowi część badawczą. Na początku rozdziału Autor zaznacza, iż część badania zrealizowano przy pomocy agencji badawczej Press-Service Monitoring Mediów. Autor krok po kroku opisuje: w jaki sposób były dobrane kategorie tytułów z materiałów prasowych do badań, co stanowiło podstawę analizy reputacji medialnej oraz jakie były kryteria weryfikacji sentymentu. Wskazuje na programy za pomocą których dokonano oceny oraz zrozumiałości tekstów (Jasnopis.pl); stronę do losowania wpisów na wskazanych witrynach internetowych (generujemy.pl). W ramach badań przeprowadzono również wywiady ustrukturyzowane, Doktorant uzasadnia wybór interesariuszy do badań.

Moim zdaniem, punkt. 4.1. powinien być zatytułowany „metoda badań” a nie „metodologia badań”, gdyż metodologia to nauka o metodach, a autor opisuje metody badań czyli w myśl definicji „metoda badań jest to sposób pracy badawczej charakteryzujący się zarówno określonymi czynnościami postępowania (procedurą badawczą), jak i zastosowaniem odpowiednich narzędzi badawczych.” (J.Apanowicz 2002, s. 60). Nie jest to jednak istotny błąd, gdyż wielu autorów posługuje się terminem *metodologia* dla określenia metody badań. Na s. 248 Autor napisał: „*dla potwierdzenia hipotezy głównej zbudowano zintegrowany model podmiotowości komunikacyjnej RDS...*” uważam, iż bardziej adekwatnie byłoby „*dla zweryfikowania hipotezy...*”, gdyż potwierdzamy tezę, hipotezę sprawdzamy (weryfikujemy). Model podmiotowości komunikacyjnej (rycina 4.1.) jest nieco lakonicznie opisany, natomiast porządkuje elementy podmiotowości oraz sposoby ich badania.

W kolejnym punkcie autor prezentuje wyniki badań ilościowych i jakościowych materiałów prasowych, z których wynika, iż w większości artykułów prasowych RDS jest tylko wzmiankowana, najczęściej w mediach internetowych, w mediach o zasięgu ogólnokrajowym. Większość materiałów opisuje RDS w kategoriach neutralnych a kontekst w którym zwykle jest ukazywana dotyczy strajków i protestów. Na podstawie badań autor wnioskuje iż RDS wykazuje niewielką skalę aktywności własnej, ograniczoną sprawczość, potencjał komunikacyjny Rady widoczny jest w tematyce odnoszącej się do prac i planów RDS oraz rynku pracy. Kolejno autor przechodzi do analizy reputacji medialnej wykonany w oparciu o panel badawczy TOP 50 Mediów. Autor formułuje wnioski, iż „niewielka przewaga reputacji pozytywnej nad negatywną może wskazywać na potencjał RDS w systemie politycznym przypisywany jej przez media oraz cytowanych w artykułach aktorów życia publicznego” oraz iż „mała skala reputacji społecznej (2 proc.) może wskazywać na bardzo niski rezerwuar zaufania” Autor ma jednak przy tym świadomość ograniczeń wynikających z badań, zauważa, iż brak istotności statystycznej i bardzo mała liczba publikacji w niektórych

W.K.

kategoriach nie pozwala na generalizowanie wniosków, może natomiast stanowić wstęp do badań pogłębionych. Jest to istotna refleksja, która wskazuje na wysoką świadomość badawczą Autora. W punkcie 4.4. Doktorant analizuje model komunikacji medialnej RDS. Punkt zaczyna od opisanie organizacyjnych aspektów zarządzania komunikacją medialną w RDS, uważam, iż punkt ten powinien znaleźć się w rozdziale 2, w którym opisane zostało funkcjonowanie Rady. Opis studium przypadku oraz jego krótka analiza stanowi ciekawy aspekt. W dalszej części prezentuje Doktorant wyniki badań informacyjności treści zamieszczanych na trzech witrynach – wyniki przedstawia w interesującej formie na rysunku (rycina 4.6.). Autor konkluduje, iż rząd znacząco zwiększył swoją ekspozycję w miesięczniku względem kwartalnika, znacząco zmniejszyła się liczba publikacji o pracodawcach co powoduje nadreprezentację strony rządowej w mediach a brak rozwiniętych mediów własnych RDS osłabia jej zdolność do budowania relacji z opinią publiczną i interesariuszami. W punkcie 4.5. Autor przedstawia wyniki wywiadów przeprowadzonych z kluczowymi interesariuszami, w systematyczny sposób przedstawia najważniejsze z poruszanych kwestii wskazuje na główne problemy w funkcjonowaniu RDS – niedostateczne polityczne upodmiotowienie oraz marginalizacja znaczenia dialogu społecznego przez rządzących. Szkoda, że na rycinie 4.7. Autor pokazuje kompetencje niezbędne do prowadzenia dialogu na podstawie literatury, a nie jest to podsumowanie graficzne wywiadów.

Wnioski i podsumowanie

Pracę kończą wnioski i podsumowanie w którym Autor dokonuje analizy stopnia podmiotowości komunikacyjnej RDS. Na podstawie części badawczej Autor wskazuje na problemy pojawiające się w komunikowaniu w RDS m.in. brak monitorowania mediów, brak planów i strategii komunikacyjnej, niski stopień aktywności komunikacyjnej, brak kanałów nowych mediów służących do komunikowania ze środkami masowego przekazu, pasywna postawa komunikacyjna, ubogie narzędzia mediów własnych, brak wewnętrznej spójności w zakresie rozmienia dialogu społecznego. Wnioski są adekwatne do prezentowanych wcześniej treści, prawidłowo sformułowane, wskazują na luki w systemie komunikowania RDS. Niepotrzebne są w tej części definicyjne aspekty zaczerpnięte z literatury (np. s. 308 - 309), wystarczyłyby wnioski Autor, które są zamieszczone w tej części. Graficzne przedstawienie weryfikacji hipotezy (rycina 4.8.) w zasadzie jest tożsame z ryciną 3.6. znajdującą się na s.200. Autor wskazuje również na problemy inkluzyjności RDS oraz pomostowej roli RDS w systemie politycznym i integralności komunikacyjnej RDS. W tej części Doktorant zamieszcza wyjątkowo dużo odwołań do literatury, co uważam nie jest w tym miejscu wskazane. Jednak podkreślić należy umiejętność wnioskowania oraz syntetycznego ujęcia problemów przez Doktoranta. Autor prawidłowo zweryfikował

założone we wstępie hipotezy, wskazując na te elementy, które pozwalają potwierdzić lub odrzucić postawione hipotezy.

Drobne uwagi do pracy - moim zdaniem dysertacja doktoranta jest zbyt obszerna w części teoretycznej, szczególnie zbyt dużo miejsca poświęca Doktorant kwestiom teoretycznym związanym z dialogiem społecznym, obywatelskim, tłem politycznym czy problemom zaufania społecznego i reputacją w porównaniu do znacznie skromniej ujętej problematyki podmiotowości oraz podmiotowości komunikacyjnej. Temat zaproponowany przez Autora wskazuje na to, iż powinien aspekt ten (podmiotowości komunikacyjnej) być osią dysertacji. Nieco słabiej w stosunku do części literaturowej wypada część badawcza.

Konkluzja końcowa

Rozprawa w **wysokim stopniu spełnia wymogi** stawiane pracom doktorskim. Przedstawiona dysertacja jest pracą przemyślną, dojrzałą, dopracowaną szczególnie w części teoretycznej. Widoczna jest biegła znajomość oraz szerokie spectrum poruszanych zagadnień. Autor wykazuje swobodę w poruszaniu się w badanej tematyce oraz w syntezach i podsumowaniach.

Na szczególne wyróżnienie zasługują:

- Widoczna w pracy bardzo dobra znajomość oraz zrozumienia tematu,
- Dbłość o język naukowy i nazewnictwo,
- Dobre porządkowanie aparatu pojęciowego,
- Umiejętność syntetycznego podsumowania najważniejszych zaprezentowanych teorii i nurtów badawczych,
- Na podstawie analizy literatury - opracowanie rycin i tabel podsumowujących i obrazujących teoretyczne aspekty analizowanych zagadnień,
- Dobrze nakreślone tło polityczne i społeczno-gospodarcze i ułożona chronologicznie historia zmian politycznych i społecznych, które doprowadziły do powstania RDS,
- Łatwość dokonywania analiz określających połączenia i wpływ wzajemny poruszanych zagadnień,
- Dobre osadzenie tematu w literaturze,
- Przejrzysty podział rozdziałów pracy

Reasumując stwierdzam, iż dysertacja w pełni spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i rekomenduję ją do dalszego procedowania związanego z nadaniem stopnia doktora.

